

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2025. Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London , 2025.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

MAQOL VA ERTAK ASOSIDA O'QUVCHILARNING FIKRLASH JARAYONINI FAOLLASHTIRISHNING SAMARALI USULLARI

N.Q.Olimova – FarDU o'qituvchisi

X.Xamidova – FarDU magistranti

Annotatsiya. Maqolada xalq og'zaki ijodi namunalari: maqol va ertaklarning o'quvchilarda fikrlash jarayonini faollashtirishdagi o'rni, ularning psixologik va pedagogik jihatdan ahamiyati, shuningdek, o'quvchilarning mantiqiy, ijodiy, tanqidiy va abstrakt tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar ilmiy-nazariy asosda o'rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maqol va ertaklardan maqsadli foydalanish o'quvchilarning bilish jarayonini faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga, xulosa chiqarishga, hayotiy vaziyatlarni tahlil qilishga va mantiqiy mulohaza qilishga yo'naltiradi.

Kalit so'zlar: ertak, maqol, fikrlash, tafakkur, kognitiv rivojlanish, pedagogik metodlar, mantiqiy mushohada, ijodiy fikrlash.

Kirish.. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ularning mustaqil, mantiqiy va ijodiy fikrlashlarini shakllantirish o'qituvchi oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkuri faol rivojlanish bosqichida bo'ladi. Shu sababli, ta'lim jarayonida ularga ta'sir qiluvchi materiallar mazmunan boy, obrazli, tushunarli va qiziqarli bo'lishi zarur. Ana shunday materiallarning asosiy manbalaridan biri - xalq og'zaki ijodining nodir namunalari bo'lgan ertak va maqollardir.

Ertaklar syujetli tuzilmasi, qahramonlarning harakatlari, voqealarning rivojlanishi orqali o'quvchini fikrlashga undasa, maqollar qisqa, lo'nda, ammo mazmunan teran bo'lgani uchun ularda umumlalashtirish, tahlil qilish, xulosa chiqarish kabi tafakkur faoliyatini rivojlantirish imkoniyati keng. Shuning uchun ertak va maqollar o'quvchilarda tafakkurni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tezisning maqsadi- ertak va maqollardan foydalanib, o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtiruvchi samarali pedagogik metodlarni o'rganish, ularning ilmiy-nazariy asosini yoritish hamda ta'lim amaliyotida qo'llanilishi mumkin bo'lgan yondashuvlarni ko'rsatib berishdan iborat.

Asosiy qism.

1. Ertak va maqollarning fikrlash jarayonini faollashtirishdagi ilmiy-nazariy asoslari.

1. Ertaklarning kognitiv rivojlanishdagi o'rni

Ertaklar voqeyilik, tasavvur va hayotiy tajribani o'ziga xos uyg'unlashtiradi. Syujetning rivoji, qahramonlar o'rtasidagi ziddiyatlar, fantastik elementlar o'quvchilarda sabab-natija aloqasini aniqlash, voqealarni ketma-ketlikda qayta tiklash, muqobil yechimlarni topish, hayotiy xulosalar

chiqarish, tasavvur va mantiqni uyg'un rivojlantirish kabi fikrlash jarayonini faollashtiruvchi intellektual operatsiyalarni shakllantiradi.

Psixologlarning ilmiy tadqiqotlarida (Piaje, Vygotskiy) aytilishicha, obrazli matnlar bolalarda abstrakt fikrlashning shakllanishini tezlashtiradi. Shuning uchun ertaklar fikrlashni rivojlantirishning tabiiy vositasi hisoblanadi.

2. Maqollarning tafakkurni shakllantirishdagi ahamiyati.

Maqollar qisqa, ma'noli va umumlashtiruvchi xususiyatga ega bo'lib, ularni tahlil qilish orqali o'quvchilarda: ramziy fikrlash, abstrakt, umumlashtirish ko'nikmalari, hayotiy vaziyatga baho berish, mantiqiy xulosa chiqarish kabi jarayonlar rivojlanadi.

Maqollar jamiyatning ko'p asrlik tajribasi, qadriyatlari va donishmandligini o'zida mujassam etgani bois, ularning ma'nosini anglash o'quvchilar tafakkurini chuqurlashtiradi.

2. Maqol va ertak asosida fikrlash jarayonini faollashtiruvchi samarali metodlar

1. Tahliliy savollar asosidagi metod

Bu metod ertak yoki maqol mazmunini chuqur tahlil qilishga yordam beradi. Savollar quyidagicha bo'lishi mumkin:

- "Nega qahramon shunday qaror qabul qildi?"
- "Voqea boshqacha kechishi mumkinmidi?"
- "Bu maqolning yashirin ma'nosi nima?"
- "Bu hikmat hayotning qaysi holatiga mos keladi?"

Bu metod mantiqiy fikrlashni, reflektiv tafakkurni va hayotiy bog'liqlikni ko'rish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. Muammoli vaziyatlar yaratish

Ertak syujeti asosida o'quvchilarga muammoli vaziyat taqdim etiladi:

Misol:

"Qahramon yo'lda ikki tanlov orasida qoldi. Agar u boshqa tomondan yurganida nima sodir bo'lardi?"

Bu metod o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish, fikrni asoslash, tahlil qilish ko'nikmalarini kuchaytiradi.

3. Ijodiy yakun yaratish

O'quvchilardan ertakka yangi yakun yozish yoki maqolga mos hikoya yaratish so'raladi. Bu ijodiy tafakkur, tasavvur va mantiqiy bog'liqlikni rivojlantiruvchi kuchli metoddir.

4. Grafik organayzerlardan foydalanish

Quyidagi grafik modellardan foydalanish fikrlashni vizuallashtiradi:

- klaster;
- Venn diagrammasi;
- "Baliq skeleti" (Fishbone);
- Insert jadvallari;

- konseptual xaritalar.

Bu metodlar tahlil qilish va umumlashtirish jarayonini yengillashtiradi.

5. Dramatizatsiya va rolga kirish

O'quvchilar ertak qahramonlari sifatida rollarni ijro etadilar. Bu jarayon:emotsional-tafakkur uyg'unligini,empatiyani,nutqiy faollikni,tanqidiy tahlilni rivojlantiradi.Dramatik yondashuv bolalarni chuqur fikrlashga majbur qiladi.

6. Maqollarni hayotiy vaziyatlarga qo'llash

O'quvchilarga turli hayotiy holatlar tasvirlanadi. Ular ushbu vaziyatga mos maqol tanlaydilar. Bu metod:amaliy fikrlash, taqqoslash, xulosa chiqarish, real hayot bilan bog'lash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Fikrlashni rivojlantirish jarayonining psixologik mexanizmlari

1. Assotsiativ fikrlash

Ertak va maqollar o'quvchilarda tasvirlar, ramzlar, voqealar asosida assotsiatsiyalar uyg'otadi. Bu jarayon yangi bilimlarni tez o'zlashtirishga yordam beradi.

2. Emotsional faollik

Ertaklar emotsional ta'sir kuchiga ega. Emotsionallik miyaning faollashuvini kuchaytiradi va fikrlash jarayonini tezlashtiradi.

3. Metakognitiv nazorat

O'quvchilar ertak va maqollarni tahlil qilish jarayonida o'z fikrini kuzatadi, baholaydi va boshqaradi. Bu yuqori darajadagi fikrlashni shakllantiradi.

Kognitiv moslashuvchanlik shakli qahramonlarning turli vaziyatlaridagi qarorlar, maqollar mazmunining ko'p qatlamliligi o'quvchini moslashuvchan fikr yuritishga o'rgatadi.

Maqol va ertak asosida o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirish - zamonaviy pedagogikaning eng samarali yo'nalishlaridan biridir. Xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish:mantiqiy fikrlashni, tanqidiy tafakkurni,ijodiy yondashuvni,umumlashtirish qobiliyatini,nutqiy faollikni, hayotiy vaziyatlarga to'g'ri baho berish malakalarini rivojlantiradi.

Shu sabab, ertak va maqollarni tizimli ravishda dars jarayoniga tatbiq etish o'quvchilarning intellektual salohiyatini yuksaltirishning eng buzilmas usullaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Olimova N.Q. Boshlang'ich ta'limda xalq og'zaki ijodidan foydalanishning metodik asoslari. – Samarqand: SamDU nashri, 2021.
2. Hamidova X. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash jarayonini faollashtirishda ertaklarning o'rni. "Ta'lim jarayoni" ilmiy jurnali, №3, 2022. – 45–52-b.
3. Husanboyeva Q. Xalq og'zaki ijodi materiallarining boshlang'ich ta'limdagi roli. – Toshkent: O'zR XTV nashriyoti, 2020.
4. Zunnunov A. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: "O'qituvchi", 2017.
5. Mavlonova R., Axmedova D., Qurbonova R. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: "Fan", 2018.

